

सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण र वित्तीय सचेतना

संतोषकुमार गौतम
बुढानिलकण्ठ न.पा. वडा नं. १०, कपन
पूर्व बैंकर, प्रशिक्षक

परिचय

नेपाल Financial Action Task Force (FATF) को खैरो सूची (Grey List) मा समावेश भएपछि, सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण सम्बन्धी विषय पुनः चर्चामा आएको छ । खैरोसूची (Grey List) मा पर्नु भनेको सम्पत्ति शुद्धीकरण नियन्त्रण सम्बन्धी व्यवस्था प्रभावकारी नभएको बुझिन्छ । यसले देशको अन्तर्राष्ट्रि छवि, लगानी वातावरण तथा आर्थिक कारोवारमा समेत नकारात्मक प्रभाव पार्न सक्छ ।

नेपाल यस अघि सन् २००८ मा पनि खैरो सूची (Grey List) मा परि सन् २०१४ मा उक्त सूचीबाट बाहिरिएको थियो । हाल पुनः यस सूचीमा परेपछि सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण सम्बन्धी कानूनी व्यवस्था सुदृढ गर्ने तथा प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने विषय अझ महत्वपूर्ण बनेको छ ।

यस सन्दर्भमा सर्वसाधारण नागरिकले पनि आफ्नो वित्तीय कारोवार गर्दा विद्यमान कानूनी व्यवस्था बारे आधारभूत जानकारी राख्नु आवश्यक हुन्छ ।

सम्पत्ति शुद्धीकरण के हो ?

सम्पत्ति शुद्धीकरण एउटा यस्तो प्रकृया हो जसमा अवैध स्रोतबाट आर्जित सम्पत्तिलाई वैध देखाउने प्रयास गरिन्छ । सामान्यतया यस्तो प्रक्रियामा अवैध रूपमा प्राप्त रकमको वास्तविक स्रोत लुकाइन्छ र त्यसलाई वैध आर्थिक प्रणाली भित्र समावेश गरिन्छ ।

सम्पत्ति शुद्धीकरणको प्रक्रिया सामान्यतया तीन चरणमा सम्पन्न हुने गर्दछ ।

(क) प्लेसमेन्ट (Placement)

सम्पत्ति शुद्धीकरणको यो प्रारम्भिक प्रकृया हो । यो प्रकृत्यामा व्यक्तिहरुले अवैध तरिकाले आर्जित रकमलाई वित्तीय प्रणालि भित्र प्रवेश गराउछन् । उदाहरणको रूपमा बैंक खातामा साना साना रूपमा रकम जम्मा गर्ने, व्यवसायीक कारोवारमा मिसाएर वित्तीय प्रणालिमा प्रवेश गराउने, यसै उद्देश्यको लागी नयां कम्पनी खोल्नु हुँदै नभएको कारोवार देखाई अवैध रकम वित्तीय प्रणालि भित्र प्रवेश गराउने कार्य गरिन्छ ।

(ख) लेयरिङ (Layering)

यस चरणमा रकमको वास्तविक स्रोत लुकाउने उद्देश्यले विभिन्न तहहरु तयार गरि जटिल कारोवार गरिन्छ । उदाहरणको लागी एउटा खाताबाट अर्को खातामा बारम्बार रकम स्थानान्तरण गर्ने, विभिन्न बैंक वा व्यक्तिका खाताहरु प्रयोग गर्ने तथा विभिन्न तहहरु सृजना गरी यस्ता रकमहरुको स्रोत पत्ता लगाउन कठिन बनाइन्छ ।

(ग) इन्टिग्रेसन (Integration)

यस अन्तिम चरणमा वित्तीय प्रणालि भित्र प्रवेश गरि सकेको अवैध रकमलाई वैध आम्दानी जस्तो देखाएर उपभोग गर्न थालिन्छ । यस्तो रकम विशेष गरी घरजग्गा खरिद, विलासिताका वस्तुहरु खरिद वा अन्य आर्थिक गतिविधीमा प्रयोग गरिन्छ ।

नेपालमा कानूनी व्यवस्था

नेपालमा सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण सम्बन्धी व्यवस्था कार्यान्वयन गर्नका लागि मुख्य रूपमा सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनि लाउण्डरिङ्ग) निवारण ऐन २०६४ तथा सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनि लाउण्डरिङ्ग) निवारण नियमावली २०८१ लागु छन् । यसका अतिरिक्त विभिन्न नियामक निकायहरूले आफ्नो संस्थाको लागी बेग्ला बेग्लै निर्देशन जारी गरेका छन् ।

यस सन्दर्भमा नेपाल सरकारका विभिन्न निकाय, नेपाल राष्ट्र बैंक, नेपाल विमा प्राधिकरण, नेपाल धितोपत्र बोर्ड, सहकारी विभाग लगायत, नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्था आदीले ग्राहक पहिचान, कारोवार निगरानी तथा शंकास्पद कारोवार रिपोर्टिङ्ग लगायतका व्यवस्थाहरू लागु गरेका गरेका छन् ।

यी कानूनहरूको मुख्य उद्देश्य अवैध आर्जनलाई नियन्त्रण गर्नु रहेको देखिन्छ । अब प्रश्न उठ्छ, कस्ता खालका स्रोतबाट भएका आयलाई अवैध आर्जन भन्ने बुझिन्छ, त । सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण सम्बन्धी ऐन २०६४ को अनुसूची (१) मा तोकिएका ३२ तथा नेपाल राजपत्रमा मिति २०८१/०९/१८ मा प्रकाशित ६ गरी जम्मा ३८ वटा कसुरलाई सम्बद्ध कसुरको रूपमा तोकिएको छ, यी कसुरहरूमा मुख्य रूपमा भ्रष्टाचार, करछलि, तस्करी, लागुऔषध कारोवार, हुण्डि कारोवार लगायत सामान्य रूपमा अपराध भनेर बुझिने करिब सबै क्रियाकलाप पर्दछन् भने यस्तो कार्यबाट भएको आर्जन नै अवैध आर्जन हो ।

यसरी अवैध आर्जनको लागी यस्ता क्रियाकलापमा संलग्न हुने जो कोहिलाई सम्बन्धीत कसुर प्रमाणित भएको अवस्थामा कानूनमा तोकिए बमोजिमको सजाय हुनुका साथै सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण सम्बन्धी ऐन २०६४ को परिच्छेद ७ मा भएको व्यवस्था बमोजिम कसुर अनुसारको सजायको व्यवस्था गरेको छ जसमा कैद, जरिवाना तथा दुवै सजाय हुनुको साथै यस्तो आर्जनबाट आर्जित तथा सो आर्जनबाट बढे बढाएको अन्य सम्पत्ति समेत जफत हुने व्यवस्था गरेको छ जसबाट सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण सम्बन्धी विद्यमान कानूनी व्यवस्थाको सम्बेदनशिलता बुझ्न सकिन्छ ।

राज्यका अङ्गहरूले जारी गरेको सबै कानूनी व्यवस्थाहरू उत्तिकै महत्वपूर्ण भएतापनि सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण सम्बन्धमा जारी गरेको कानूनी व्यवस्था तुलनात्मक रूपमा अलि कडा रहेको मानिन्छ । यस कानूनको अज्ञानता वा वित्तीय कारोवार गर्ने क्रममा हुन गएको सामान्य लापरवाहीले सर्वसाधारणलाई अप्ठ्यारोमा पार्न सक्ने भएको हुनाले प्रत्येक व्यक्तिले सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण सम्बन्धी विद्यमान कानूनी व्यवस्थाको बारेमा जानकारी राख्नु उपयुक्त हुन्छ ।

वित्तीय कारोवार गर्दा विचार पुऱ्याउनु पर्ने विषय

सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण सम्बन्धी विद्यमान कानूनी व्यवस्थाहरूको उल्लङ्घन त केवल अपराधीक मनस्थिती वा क्रियाकलापमा संलग्न व्यक्तिले मात्र गर्नेहुँदा हामीलाई यसले के पो असर गर्दछ भन्ने लाग्न सक्दछ । तर एउटा सामान्य व्यक्तिले आफ्नो वित्तीय कारोवार वा क्रियाकलापमा सामान्य गल्ती वा लापरवाही गर्दा समेत विद्यमान कानूनी व्यवस्थाको उल्लङ्घन भै राखेको हुन्छ, जुन सम्बन्धीत व्यक्तिले महसुस गरेको हुँदैन फलस्वरूप भविष्यमा जटिल कानून भ्रमेलामा पर्ने सम्भावना रहेको हुन्छ । तसर्थ, आफ्नो वित्तीय कारोवारलाई जोखिम रहित बनाउन केहि आधारभूत विषयबारे ध्यान दिनु आवश्यक हुन्छ ।

(१) बैंक खाता मार्फत कारोवार गर्नु

आफ्नो कारोवारलाई व्यवस्थित तथा पारदर्शि बनाउन सम्भव भए सम्म बैंक खाता मार्फत गर्नु उचित हुन्छ । यसले कारोवारमा विश्वस्तता प्राप्त गर्दछ भने भविष्यको लागी प्रमाणको रूपमा पनि काम गर्दछ ।

(२) सही विवरण उपलब्ध गराउनु

सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनि लाउण्डरिङ्ग) निवारण ऐन, २०६४ को दफा ७(क) मा भएको व्यवस्था बमोजिम बैंक वित्तीय संस्थामा खाता खोल्ने क्रममा ग्राहकले आफ्नो व्यक्तिगत, पारिवारिक तथा आर्थिक विवरण, खाताको प्रयोजन लगायतका विवरणहरू तथा सम्बन्धीत कागजातहरू उपलब्ध गराउनु पर्दछ, जसलाई सामान्य भाषामा ग्राहक पहिचान विवरण (Know Your Customer – KYC) भनिन्छ। यीनै विवरणको आधारमा बैंक वित्तीय संस्थाले सम्बन्धीत ग्राहकको कारोवारको मूल्यांकन एवम् विश्लेषण गर्ने गरिन्छ। तसर्थ, प्रत्येक व्यक्तिले सही विवरण उपलब्ध गराउनु पर्दछ।

(३) संभावित कारोवार एवम् आयस्रोतको परिमाण उपलब्ध गराउनु

बैंक वित्तीय संस्थाले सम्बन्धीत ग्राहकसँग संभावित कारोवारको परिमाणको स्वघोषणा माँग गर्ने गरेका हुन्छन्। यसरी माँग गरिएको विवरण उद्घोष गर्दा आफूले संभावित कति परिमाणको कारोवार गर्ने हो सो को अनुमानित विवरण (रकम तथा संख्या समेत) तथा आम्दानीको स्रोत उपलब्ध गराउनु पर्दछ, भने आम्दानीको परिमाण र संभावित कारोवारको परिमाणको अनुपात पनि मिल्नु आवश्यक हुन्छ। बैंक वित्तीय संस्थाले यी परिमाणको आधारमा भविष्यमा हुने कारोवार अनुगमन तथा विश्लेषण गर्ने गर्दछन्।

(४) विवरण नियमित रूपमा अद्यावधिक गर्नु

कुनै पनि व्यक्तिको वैयक्तिक विवरण सधैं एकैखालको हुँदैन, समय अनुसार परिवर्तन हुँदै गएको हुन्छ। आयस्रोत, रोजगारी, व्यक्तिगत हैसियत जस्ता विषयमा तात्त्विक रूपमा प्रभाव पर्ने गरी परिवर्तन भएमा सो को विवरण आफ्नो खाता रहेको बैंक वित्तीय संस्थालाई अद्यावधिक गराउनु पर्दछ। यसैगरी बैंक वित्तीय संस्थाले आफ्नो ग्राहकको विवरणहरू आवधिक रूपमा अद्यावधिक गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था समेत रहेको हुनाले त्यस्ता संस्थाले समय समयमा आफ्ना ग्राहकहरूलाई पहिचान विवरण (KYC) अद्यावधिक गर्न अनुरोध गरि राखेका हुन्छन्। यस्तो अवस्थामा ग्राहकले तत्कालै बैंक वित्तीय संस्थाको सम्बन्धीत शाखामा सम्पर्क राखी वा डिजिटल माध्यमबाट आफ्नो विवरण अद्यावधिक गर्नु पर्दछ। यसरी विवरण अद्यावधिक गराउँदा टेलिफोन वा एसएमएस मार्फत आफ्नो कुनै पनि विवरण कसैलाई उपलब्ध गराउन हुँदैन, बरु सधैं आफ्नो खाता रहेको बैंक वित्तीय संस्थामा सम्पर्क राखी आवश्यक प्रक्रिया सोधी अद्यावधिक गर्न सकिन्छ। हालका दिनहरूमा ग्राहक पहिचान विवरण (KYC) अद्यावधिक गर्ने भनी फोन मार्फत असम्बन्धीत व्यक्तिले विभिन्न गोप्य सूचना, OTP/PIN Code आदी माँग गरी ठगी गर्ने प्रयास गर्ने गरेको पाइएको हुनाले यस विषयमा सबै व्यक्ति सचेत हुनु समेत आवश्यक छ।

(५) नगद कारोवार निरुत्साहित गर्नु

नगद कारोवारलाई सम्पत्ति शुद्धीकरणको सन्दर्भमा जोखिमयुक्त कारोवारको रूपमा लिने गरिन्छ, तसर्थ आफ्नो वित्तीय कारोवार सकेसम्म नगदमा नगरी बैंक खाता मार्फत मात्र गर्नु उपयुक्त हुन्छ। यसै विषयलाई दृष्टिगत गर्दै नेपाल राष्ट्र बैंकले खाताबाट नगद भुक्तानी गर्ने सिमा रु. ५ लाख भन्दा कम कायम गरेको छ, भने रु. १० लाख वा सो भन्दा बढी रकम बैंक खातामा जम्मा गर्नु पर्दा त्यस्तो नगदको स्रोत पनि खुलाउनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ। विशेष परिस्थितिमा नगद कारोवार गर्नु पर्ने भएमा रकमको स्रोत उल्लेख गर्दा रकम जम्मा गर्ने भौचरमा सापटी, जग्गा विक्री तथा बैंक ट्रान्सफर जस्ता शब्द प्रयोग नगरी वास्तविक रूपमा जुन स्रोतबाट रकम प्राप्त गरेको हो सो स्रोत उल्लेख गर्नु पर्दछ, आवश्यक परेमा सो लाई प्रमाणित गर्ने कागजात समेत बैंकलाई उपलब्ध गराउनुका साथै आफूसँग पनि सुरक्षित रूपमा राख्नु पर्दछ।

(६) व्यक्तिगत खाताबाट व्यवसायिक कारोवार नगर्नु

कतिपय व्यक्तिहरूले आफ्नो व्यवसायिक कारोवार सम्बद्ध रकम आफ्नो व्यक्तिगत खातामा जम्मा गर्न लगाउने तथा व्यवसायिक भुक्तानी समेत आफ्नो व्यक्तिगत खाताबाट गर्ने गरेको पाइन्छ। नेपालको आयकर ऐनले यसरी व्यवसायिक कारोवार व्यक्तिगत खाताबाट गरेमा प्रत्येक कारोवारको लागी तोकिए बमोजिमको जरिवाना लगाउने कानूनी व्यवस्था गरेको छ। तसर्थ, भविष्यमा अनावश्यक कानूनी झमेला एवम् जरिवानाबाट जोगिन व्यवसायिक कारोवार व्यक्तिगत खाताबाट नगर्नु उपयुक्त हुन्छ।

(७) नावालक तथा गृहिणीको खातामा उद्देश्य अनुरूपको कारोवार गर्नु गराउनु।

वालवालिकालाई बचत गर्न प्रोत्साहित गर्ने उद्देश्यले खोलिएका नावालक खातामा सम्बन्धीत अभिभावकहरूले ठूलो परिमाणमा कारोवार गर्नुका साथै व्यवसायिक कारोवार समेत गर्ने गरेको पाइन्छ, जसलाई बैंक खाता दुरुपयोग गरेको मानिन्छ। त्यस्तै गृहिणीको नाममा खोलिएको कुनै कुनै खातामा ठूलो परिमाणको कारोवार हुने गरेको पाइन्छ, जुन गृहिणीले गर्ने सामान्य कारोवारको प्रकृतिभन्दा ज्यादै भिन्न तथा अस्वभाविक हुने गरेको हुन्छ, जसलाई आसामान्य कारोवार तथा खाताको दुरुपयोगको रूपमा लिइन्छ, जसबाट भविष्यमा अनावश्यक कानूनी झमेलामा पर्ने संभावना हुन्छ। तसर्थ नावालक एवम् गृहिणीको नाममा खोलिएको खातामा यथार्थपरक कारोवार मात्र गर्नु गराउनु पर्दछ।

(८) अनधिकृत खाता संचालन नगर्ने नगराउने

कतिपय व्यक्तिहरूले अन्य व्यक्तिको नाममा खाता खोलि आफैले कारोवार गर्ने एवम् आफ्नो नाममा खोलिएको खाता अरुलाई संचालन गर्न दिने गरेको पाइन्छ। यस्ता खाताहरूमा ठूलो परिमाणको अस्वभाविक कारोवारहरू समेत गर्ने गरेको पाइन्छ। यो प्रक्रिया खाताको दुरुपयोग त हो नै सो बाहेक यसरी खाता संचालन गर्ने कार्य अवैध समेत भएकोले यसले भविष्यमा अनावश्यक कानूनी झमेलामा पर्ने संभावना हुन्छ। तसर्थ, यस्ता अनधिकृत तरिकाले खाता संचालन गर्नु गराउनु हुँदैन।

(९) कारोवारको वैध स्रोत यकिन गर्नु

कुनै सम्पत्ति वा घरजग्गा खरिद विक्री गर्नु पर्दा आवश्यक पर्ने रकमको वैध स्रोत यकिन गरी सो को कागजात सुरक्षित राख्नु पर्दछ। त्यसैगरी आफूले कारोवार गरेको रकम र सो वापत सृजना हुने करदायित्व कारोवार रकम सँग मिलेको यकिन गर्नु पर्दछ। उदाहरणको लागी घर जग्गा खरिद गर्दा वास्तविक रकम मै थैली राखेको यकिन गर्ने तथा सो वापत बुझाउनु पर्ने राजस्व वापतको रकम मिलेको हुनु पर्दछ। यसरी गरिएका कारोवारको कागजात भविष्यको प्रमाणको लागी सुरक्षित राखी बैंक वित्तीय संस्थाले यस्तो कागजात मांग गरेको अवस्थामा तत्कालै उपलब्ध गराउनु पर्दछ।

(१०) डिजिटल कारोवारमा सावधानी अपनाउनु

वर्तमान समयमा नगद कारोवार निरुत्साहित गर्दै डिजिटल माध्यमबाट हुने कारोवारलाई प्राथमिकता प्रदान गरिएको छ। डिजिटल माध्यमबाट हुने कारोवार भन्नाले ग्राहकले आफ्नो मोबाइल वा कम्प्युटरको माध्यमबाट इसेवा, खल्ती जस्ता विभिन्न डिजिटल वालेट तथा कनेक्ट आइपिएस जस्ता आधुनिक डिजिटल माध्यमबाट गरिने कारोवार हो। यस्तो कारोवार गर्न सम्बन्धीत ग्राहक बैंकसम्म पुग्नु नपर्ने तथा घरबाटै जुनसुकै बेला सहजै कारोवार गर्न सकिने भएको हुनाले हालको समयमा ज्यादै लोकप्रिय हुँदै गएको छ, फलस्वरूप डिजिटल कारोवार ठूलो परिमाणमा समेत बृद्धि हुँदै गएको छ। डिजिटल माध्यमबाट कुनै पनि व्यक्तिले अन्य कसैलाई भुक्तानी गर्नु पर्ने रकम, दैनिक जीवन यापनको लागी आवश्यक सामान खरिद गरे वापतको भुक्तानी, त्यस्तै पानी, विजुली, स्कूलको शूलक, कर राजस्व जस्ता भुक्तानी गर्न ज्यादै सहज भएको छ। तर, डिजिटल माध्यमबाट हुने कारोवारमा भएको बढोत्तरी संगसंगै यसमा सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी जोखिम समेत बढ्दै गएको छ। यस्तो परीप्रेक्षमा प्रत्येक व्यक्तिले डिजिटल माध्यमबाट कारोवार गर्दा ज्यादै सावधानी अपनाउनु पर्दछ। आफूले गर्ने कारोवार

पारदर्शी एवम् यथार्थ ढंगले स्वभाविक रुपमा गर्नु पर्दछ । आफूले गर्नु पर्ने कारोवारको परिमाण ठूलो हुने भए यस्तो ठूलो कारोवार गर्नु पर्ने प्रयोजन आफ्नो खाता रहेको बैंक वित्तीय संस्थाको सम्बन्धीत शाखामा पूर्वजानकारी गराउनु उपयुक्त हुन्छ, भने बैंक वित्तीय संस्थाले यस्तो कारोवार हुनुको कारण बारे सोधनी गरेमा तत्काल जानकारी गराउनु पर्दछ । त्यसै गरी यस्तो माध्यमबाट आफ्नो खातामा जम्मा भएका रकमहरुबारे समेत आफू जानकार रहनु पर्दछ, भने आफूसंग सम्बन्धीत नरहेको कारोवार भए तत्काल आफ्नो खाता रहेको बैंक वित्तीय संस्थालाई जानकारी गराउनु पर्दछ ।

(११) रेमिटान्स वैध माध्यमबाट प्राप्त गर्नु

नेपालमा हाल वैदेशिक रोजगारीमा जानेहरुको संख्या उल्लेख्य रुपमा बढेको छ, भने उनिहरुले कमाएको रकम रेमिटान्सको माध्यमबाट आफ्नो परिवारको सदस्यको नाममा विदेशबाट पठाउने गर्दछन् । यसरी पठाउने रकम सामान्यतया कानूनी रुपले स्थापित वित्तीय संस्था वा रेमिटान्स कम्पनिहरु मार्फत पठाउनु पर्ने हुन्छ, तर हालका दिनहरुमा रेमिटान्स वापत आउने रकम नेपालका बैंक वित्तीय संस्थामा खोलिएका अन्य असम्बन्धीत व्यक्तिको खाताबाट डिजिटल माध्यमको प्रयोग गरी जम्मा हुने गरेको अथवा कतिपय अवस्थामा नगद मै जम्मा हुने गरेको देखिन्छ । यस्ता माध्यमबाट जम्मा भएको रकम हुण्डि मार्फत आउने सम्भावना रहेको हुन्छ, जुन कानूनतः अवैध हुने गर्दछ, जसले भविष्यमा अनावश्यक कानूनी झमेलामा पर्ने सम्भावना रहन्छ । तसर्थ, वैदेशिक रोजगारीमा रहेका आफ्ना परिवारका सदस्यलाई विदेशबाट रकम पठाउदा वैधानिक तरिकाले पठाउन जानकारी गराउनु पर्दछ, भने आफूले समेत आफ्नो खातामा जम्मा भएको रकम कसरी जम्मा भएको छ, भन्ने कुरा यकिन गर्नु पर्दछ । असम्बन्धीत व्यक्तिको खाताबाट आफ्नो खातामा रकम जम्मा भएको छ, भने आफ्नो खाता रहेको बैंक वित्तीय संस्थाको सम्बन्धीत शाखालाई तत्काल जानकारी गराउनुका साथै विदेशमा रहेको आफन्तलाई समेत यस विषयमा जानकारी गराइ आगामी दिनमा रकम पठाउदा सचेत गराउनु पर्दछ ।

संभावित असर

बैंक वित्तीय संस्थाले आफ्ना ग्राहकहरुले उपलब्ध गराएका विवरण तथा कारोवार स्वचालित संयन्त्रको प्रयोग गरी नियमित रुपमा अनुगमन एवम् विश्लेषण गरि अस्वभाविक कारोवारहरु पहिचान गरी रहेको हुन्छन् । ग्राहकले बैंक वित्तीय संस्थालाई पर्याप्त एवम् यथार्थ विवरण उपलब्ध नगराएको कारणले सामान्य कारोवार पनि अस्वभाविक कारोवारहरुको प्रतिवेदनमा पर्नसक्ने जोखिम रहन्छ । पहिचान भएका अस्वभाविक कारोवार उपर बैंक वित्तीय संस्थाले छानविन गरी सम्बन्धीत ग्राहकसंग थप जानकारी माँग गर्न सक्दछ । यस्तो अवस्थामा ग्राहकहरुले जानकारी दिएन वा लापरवाही गर्यो वा बैंक वित्तीय संस्थालाई कारोवारको रकम अवैध क्रियाकलापबाट प्राप्त भन्ने शंका लागेमा सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनि लाउण्डरिङ्ग) निवारण ऐन २०६६ को दफा ७(घ) मा भएको व्यवस्था बमोजिम शंकास्पद कारोवारको रुपमा वित्तीय जानकारी इकाईलाई विवरण उपलब्ध गराउन सक्दछन् ।

यसै प्रतिवेदनको आधारमा कानून कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धीत निकाय (Enforcement Agencies) ले आवश्यक छानविन प्रारम्भ गर्न सक्दछ । यसरी छानविन गर्दा कसुरदार देखिने व्यक्ति उपर कानूनी कारवाहीको प्रकृया शुरु हुनसक्छ । यसमा बुझ्नु पर्ने कुरा के छ, भने बैंक वित्तीय संस्थाले पेश गरेको शंकास्पद कारोवार सम्बन्धी प्रतिवेदन एकदमै गोप्य हुन्छ, र सो वारे सम्बन्धीत कानून कार्यान्वयन गर्ने निकाय बाहेक अन्य कोही कसैलाई जानकारी हुदैन । यस्तो प्रतिवेदनको आधारमा कानून कार्यान्वयन गर्ने निकायले त्यस्ता व्यक्ति संलग्न रहेको अवैध कार्य पत्ता लगाई कारवाही प्रकृया अगाडी बढाउने गर्दछ । सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण सम्बन्धी कानूनहरुको मुख्य मर्म नै यहि हो ।

निष्कर्ष,

यस प्रकार सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण सम्बन्धी कानूनी व्यवस्था ज्यादै सम्वेदनशील विषय रहेको तथा यसको पालनामा हुनसक्ने सामान्य त्रुटीले ठूलो कानूनी भ्रमेलामा पर्न सक्ने संभावना रहेको हुनाले यसको कानूनी प्रावधानका आधारभूत विषयहरु सबैलाई जानकारी हुनुपर्दछ । यसै सिलसिलामा आफ्नो वित्तीय कारोवार गर्दा सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण सम्बन्धमा भएका कानूनी व्यवस्थाको परिपालना गर्ने क्रममा अपनाउनु पर्ने सामान्य विषयहरु यस आलेखबाट प्रस्तुत गर्ने प्रयास गरिएको छ, तथापि यो विषय ज्यादै जटिल भएको हुनाले विस्तृत जानकारीको लागि उपलब्ध कानून एवम् निर्देशनहरुको अध्ययन गर्न आवश्यक हुन्छ, जुन नेपाल राष्ट्र बैंकको वेवसाइटमा उपलब्ध रहेनेहुंदा आफ्नो अनुकूल समयमा डाउनलोड गरी प्राप्त गर्न सकिन्छ । अन्तमा, कुनै पनि व्यक्तिले आफ्नो वित्तीय कारोवार संचालन गर्दा माथि बुँदामा उल्लेख भएका विषयहरु उपर विचार पुऱ्याई कारोवार गरेमा भविष्यमा हुनसक्ने कानूनी जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्न सकिन्छ, भने एउटा नागरिकको हैसियतले देशको कानूनको परिपालनामा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउन सकिन्छ ।

मिति: २७ फाल्गुण २०८२